

UNIUNEA EUROPEANĂ

GUVERNUL ROMÂNIEI

Fondul Social European
POSDRU 2007-2013

Instrumente Structurale
2007-2013

OIPOSDRU

ACADEMIA
ROMÂNĂ

Investește în oameni!

FONDUL SOCIAL EUROPEAN

Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007 – 2013

Axa prioritară nr. 1 „Educația și formarea profesională în sprijinul creșterii economice și dezvoltării societății bazate pe cunoaștere”

Domeniul major de intervenție 1.5 „Programe doctorale și post-doctorale în sprijinul cercetării”

Titlul proiectului: **„Rute de excelență academică în cercetarea doctorală și post-doctorală – READ”**

Beneficiar: ACADEMIA ROMÂNĂ

Contract nr. POSDRU/159/1.5/S/137926

Filozofie și hermeneutică în cunoașterea de sine

Referent: Prof. Dr. PETRE ANGHEL

I Identitate socială și identitate a sinelui

Introducere

Cuvintelor pline de înțelepciune ale oracolului „Cunoaște-te pe tine însuți” îndrăznim să le sugerăm - cu modestia de rigoare – un addagio: *pentru a putea să-i cunoști pe ceilalți*. Eminescu ne amintește de mai bine de un secol că „lumea este așa cum este și ca dânsa suntem noi”. Rămâne, totuși, întrebarea: de unde este bine să începem: de la cunoașterea de sine sau de la cunoașterea celorlalți? Altfel spus: ne cunoaște pe noi prin alții sau îi cunoaștem pe alții prin noi? Nu avem un răspuns și, chiar dacă nu sperăm să-l aflăm în rândurile care urmează, nu vom înceta să-l căutăm.

O primă fereastră prin care am putea privi ne deschide antropologia. În general, această disciplină reprezintă studiul ființelor umane în contextul grupurilor în care trăiesc și interacționează.¹ Nu-i decât o încercare de definiție dintre altele, nu mai puțin corecte.

UNIUNEA EUROPEANĂ

GUVERNUL ROMÂNIEI

Fondul Social European
POSDRU 2007-2013

Instrumente Structurale
2007-2013

OIPOSDRU

ACADEMIA
ROMÂNĂ

Dar nici o societate - grup sau popor - nu a constituit (sau nu constituie) o entitate stabilă și omogenă. Societățile sunt compuse din numeroși indivizi și grupuri, fiecare având un anumit potențial de înțelegere, apreciere și acțiune asupra moștenirii culturii pe care o împărtășesc cu toții, într-un fel, și fiecare dintre ei este supus schimbării apărute o dată cu trecerea timpului. Ceea ce ne sugerează ideea că nu putem vorbi despre oameni la modul general, ci doar să încercăm a spune impresii mai degrabă. În plus, nu există o singură teorie cu care să fie de acord toți antropologii. Profesorul Stanley Barrett¹, de la Universitatea din Toronto, arată că, de-a lungul anilor, s-au dezvoltat zeci de „orientări teoretice” referitoare la acest subiect și la metodologia acestui domeniu. Printre acestea se află:

- funcționalismul structural (care pune accent pe structura socială care influențează foarte mult comportamentul individual),
- particularismul istoric (care pune accent pe anumite zone culturale), cultură și personalitate (care scoate în evidență structura de personalitate a individului drept element cheie pentru înțelegerea unei culturi)
- materialismul cultural (care oferă o versiune modernă a teoriei evoluționiste).

Din multitudinea variantelor care ar oferi o idee despre componentele identității sociale reținem importanța a trei dintre ele:

- personalitatea,
- conceptul de sine
- rolul².

În majoritatea situațiilor aceste componente sunt puternic legate unele de altele.³ De exemplu, dacă ai o personalitate extrovertită, probabil te vezi pe tine însuți ca fiind plăcut de ceilalți și ai încredere în abilitățile tale sociale și îți vei asuma roluri care completează această imagine despre tine. Aceasta nu înseamnă că modul în care ne

¹ Stanley Barrett, *The Rebirth of anthropological theory*, 1984, p. 14.

² L. A Pervin, *Handbook of personality: Theory and Research*. New York: Guilford Press, 1990, p. 136.

³ Peter Hartley, *Interpersonal Communication*, London: Routledge, 1995, p.108.

UNIUNEA EUROPEANĂ

GUVERNUL ROMÂNIEI

Fondul Social European
POSDRU 2007-2013

Instrumente Structurale
2007-2013

OIPOSDRU

ACADEMIA
ROMÂNĂ

comportăm este în totalitate sau în principal determinat de personalitatea noastră. Poate fi susținut și faptul că acordarea anumitor roluri unor indivizi le poate afecta atât conceptul de sine cât și personalitatea.

Majoritatea definițiilor personalității umane reflectă o serie de principii generale care par să aibă ca sursă viața zilnică⁴:

- fiecare dintre noi are un set specific de caracteristici personale
- acest set de caracteristici este relativ stabil în timp
- aceste caracteristici influențează comportamentul și comunicarea noastră.

În ultimii ani, câțiva psihologi au adoptat totuși a perspectivă diferită asupra personalității umane, considerând că personalitatea nu are o influență atât de puternică asupra comportamentului. La baza acestei schimbări de perspectivă stau mai mulți factori:

Există diverse teorii psihologice ale personalității umane, dar nici una nu este universal acceptată. Toate teoriile propuse până acum au limite importante.

Probleme de măsurare și predicție. Testele de personalitate sau alte instrumente de măsurare nu par a fi foarte bune în a prezice comportamentul oamenilor. Există aici mai multe probleme:

Conceptul de sine este una din trăsăturile distinctive ale ființei umane ca specie este capacitatea de a gândi asupra propriilor acțiuni și reacții.⁵ După Mihai Ralea, așteptarea este trăsătura sa esențială. El poate și are timp pentru meditație. Peste a fi și a avea, adăugăm noi, tronează meditația. Omul nu face nici un efort ca să privească în sus și spre sine. Nu e nevoit să-și încline capul. Și, evident, omul este singurul care poate să-și analizeze comportamentul și să intervină asupra sinelui. Alte ființe reacționează exclusiv sub influența nevoilor fizice: foame, sete, teamă, climă. Omul își permite să reflecteze asupra experiențelor trecute și să facă planuri pentru viitor. Își permite să dezvoltăm opinii despre sine. Poate constata cum îl văd ceilalți și despre cum

⁴ A. Huczynski, Buchanan, D., *Organizational Behaviour*. 2nd edition. Prentice Hall, 1991, p. 32.

⁵ Peter Hartley, *Interpersonal Communication*, London: Routledge, 1995, p.107-127.

UNIUNEA EUROPEANĂ

GUVERNUL ROMÂNIEI

Fondul Social European
POSDRU 2007-2013Instrumente Structurale
2007-2013MINISTERUL
EDUCAȚIEI
NAȚIONALE

OIPOSDRU

ACADEMIA
ROMÂNĂ

i-ar conveni să fie văzut de ceilalți. Aceasta este ideea esențială care stă în spatele conceptului de sine.

Dincolo de orice convingere personală sau teorie însușită la cursuri sau din lecturi, realitatea cotidiană demonstrează că relațiile dintre oameni depind de capacitatea indivizilor de a se face înțeleși și a înțelege pe alții. Întrebarea *Cine sunt eu ?* este, conștient sau nu, una din neliniștile care frământă orice persoană. Fiecare individ dorește să știe cine este el cu adevărat, atât raportat la propriile-i valori, cât și raportat la felul în care-l definesc alții. Vrem să știm de ce suntem priviți într-un fel și nu altfel, de ce unii din semenii noștri sunt apreciați, iar alții nu, ce rol au propriile declarații și care este valoare spuselor celor din jur.

Putem, evident, să vorbim despre părinții, copiii sau frații noștri, cu intenția de a ne prezenta familia, și astfel să aruncăm și o lumină asupra persoanei noastre, putem să prezentăm un curriculum-vitae, ca să ni se citească activitatea, și putem să anezăm copii după diplomele de studii și să atașăm recomandări. Toate acestea sunt necesare, dar nu suficiente : ceilalți ne vor cunoaște doar după ce ne-au cunoscut. Iar primul impact este oferit de relația inter-umană. Relația dintre oameni, la rândul ei, nu se realizează decât prin comunicare, iar cuvintele joacă aici un rol nu doar important, ci primordial. Paul Ricoeur, o autoritate în domeniul lingvisticii, dar nu numai, subliniază rolul de liant între discipline, pe care îl are limbajul: “Cred că există un domeniu unde se întretaie astăzi toate cercetările filosofice, cel al limbajului. Acolo se intersectează investigațiile lui Wittgenstein, filosofia lingvistică a englezilor, fenomenologia creată de Husserl, cercetările lui Heidegger, lucrările școlii bultmanniene și ale celorlalte școli de exegeză neotestamentară, lucrările de istorie comparată a religiilor și de antropologie referitoare la mit, rit și credință, - în sfârșit, psihanaliza.”⁶

Deși toate speciile animale dețin metode de comunicare, prin care transferă informații de la un organism la altul, umanitatea a dezvoltat cel mai complex și subtil sistem de comunicație: *limbajul*. Atât de complex încât a devenit nu doar trăsătură

⁶ Paul Ricoeur, *Despre limbaj, simbol și interpretare*, in *Despre interpretare. Eseu asupra lui Freud*, Editura Trei, 1998, pag. 11.

UNIUNEA EUROPEANĂ

GUVERNUL ROMÂNIEI

Fondul Social European
POSDRU 2007-2013Instrumente Structurale
2007-2013

OIPOSDRU

ACADEMIA
ROMÂNĂ

esențială, ci și obiect de studiu, de definire și autodefinire: omul se vorbește pe sine, intră în comuniune (vezi originea cumminecare a cuvântului, care are și înțelesul de împreună simțire), dar își poate și analiza (judeca) zicerea. Căci latinescul dicere înseamnă și a spune, a pretinde și chiar a rostui. Înseamnă și a săvârși. Iar săvârșirea cere desăvârșire. „De la Eminescu încoace, de un veac, scrie Constantin Noica, lucrurile s-au schimbat : limba noastră a ajuns și ea superior lucrătoare [...] Ceea ce e impresionant, la adevărurile lucrătoare de astăzi, este că ele au devenit lucrătoare, în parte și prin intervenția conștientă a omului. În schimbul acesta de libertăți ce s-a petrecut între om și universal, omul și-ar putea închipui o clipă că el a dat mai mult". La fel te-ai gândi că s-ar putea întâmpla și cu lucrarea limbii: omul ar putea s-o stimuleze. Dar cine știe dacă noi înșine suntem altceva decât simpli agenți ai adevărurilor devenite lucrătoare; și dacă, pedepsiți întru ele, nu le cerem propria pedepsire pentru că de fapt însemnăm un simplu strigăt de muncă în necuprinsul lucrării lor.”⁷

Conceptul de sine

Conceptul de sine (*self-concept*) a fost definit de Carl Rogers⁸, ca :

„patternul conceptual organizat, fluid, dar consistent al percepțiilor asupra caracteristicilor și relațiilor între *eu*' (,I') și sine-ul (,me'), împreună cu valorile atașate acestor concepte”.

Rogers face o distincție între „eu” și „mine”. Această distincție a fost elaborată de George Herbert Mead ca o reprezentare a modalității în care indivizii își dezvoltă o imagine, un concept despre ei înșiși⁹. „Eu” reprezintă sinele ca actor, iar „sinele” reprezintă reflecțiile sinelui asupra lui însuși.

„Eu” - copiii foarte mici par să nu distingă între propriile corpuri și ceea ce este în jurul lor. Ei nu au o idee clară despre ei înșiși ca actori care pot controla obiectele din jur.

⁷ Constantin Noica, *Creație și frumos în rostirea românească*, București, Ed. Eminescu, 1973, p. 128.

⁸ Carl Rogers și-a dezvoltat teoria ca o parte a abordării psihoterapiei, descrisă în capitolul 10 al cărții sale din 1951, intitulată *Client-centered therapy: Its current practice, implications and theory*. Boston: Houghton Mifflin.

⁹ Ideile lui Mead au devenit foarte influente în psiho-sociologia socială, deși nu au fost publicate decât după moartea lui: Mead, G.H. (1934). *Mind, Self and Society*. University of Chicago.

UNIUNEA EUROPEANĂ

GUVERNUL ROMÂNIEI

Fondul Social European
POSDRU 2007-2013

Instrumente Structurale
2007-2013

OIPOS DRU

ACADEMIA
ROMÂNĂ

Pe măsură ce cresc, ei înțeleg că pot acționa independent de ceea ce este în jurul lor și mai departe vor încerca în mod activ să devină independenți. Puteți observa în acest sens determinarea copiilor în a face lucruri obișnuite, cum ar fi îmbrăcarea. Adultul care încearcă să intervină poate primi un răspuns foarte ostil.

„Mine-ul” a fost descris în calitate de „componenta reflexivă și evaluativă” a sinelui. Pentru a-ți evalua propriile acțiuni, trebuie să fii capabil să le analizezi ‚dinafară’ – cu alte cuvinte trebuie să fii capabil să îți observi propriul comportament ca și când ai fi o altă persoană. Trebuie să fii capabil să înțelegi cum ceilalți ar putea reacționa la acțiunile tale și să le înțelegi gândurile și sentimentele.¹⁰

Un alt mod de a înțelege conceptul de sine este acela de a-l vedea ca o teorie pe care individul o folosește în viața zilnică. Este vorba de o teorie pe care individul a construit-o despre el însuși, uneori conștient, dar alteleori inconștient și care face parte dintr-o teorie mai cuprinzătoare a individului despre totalitatea experiențelor lui semnificative. Că teoriile folosite de oamenii de știință, teoria sinelui este un instrument conceptual pentru a îndeplini un scop. Două funcții de bază, importante pentru analiza mea, sunt:

Stima de sine este o estimare individuală a propriei valori. Deși fiecare pare a fi motivat să dezvolte o imagine pozitivă despre sine, s-a arătat că mulți oameni nu reușesc – stima lor de sine este scăzută și viața poate deveni o experiență disperantă și chinuitoare.

Conceptul de sine facilitează organizarea informației din experiența fiecăruia, într-o modalitate accesibilă. Suntem înconjurați de atât de multă informație despre propriile activități în lume, încât am fi copleșiți dacă am încerca să o folosim în totalitate. Simțim nevoia să simplificăm informația și conceptul de sine acționează ca un principiu organizator astfel încât putem gândi constructiv despre noi înșine fără a lua permanent în considerare toate detaliile propriilor acțiuni.

---

¹⁰ Peter Hartley, *Interpersonal Communication*, London: Routledge, 1995, p.107-127

UNIUNEA EUROPEANĂ

GUVERNUL ROMÂNIEI

Fondul Social European
POSDRU 2007-2013

Instrumente Structurale
2007-2013

OIPOSDRU

ACADEMIA
ROMÂNĂ

Această perspectivă asupra conceptului de sine ca teorie stabilește multiple puncte comune cu o perspectivă influentă asupra individului, (perspectivă a fost propusă de George Kelly, psiholog și educator american), care consideră că omul, în încercarea de a rezolva problemele zilnice, acționează într-un mod similar cu omul de știință care încearcă să rezolve probleme impersonale. Durkheim, la rândul lui, considera ca regulă fundamentală a sociologiei „a trata faptele sociale ca lucruri”.¹¹

Mead a sugerat că sinele se dezvoltă în cadrul interacțiunii sociale ca o preocupare crescândă a individului față de modul în care ceilalți reacționează la comportamentele sale. În ideea de a anticipa reacțiile celorlalți pentru a se comporta potrivit acestora, individul învață să perceapă lumea așa cum o percep acești „ceilalți” oameni. Asimilând estimări despre cum „celălalt generalizat” răspunde la anumite acțiuni, individul dobândește o sursă de control intern. Aceasta ghidează și stabilizează comportamentul în lipsa unor presiuni externe.

Alți cercetători sociali au evidențiat interacțiunea copilului cu alte persoane semnificative, cum ar fi mama, mai degrabă decât societatea în general.

Comunicarea intrapersonală reprezintă un tip de comunicare ce se petrece în interiorul fiecărui individ în parte, implicând gânduri, sentimente, modul în care ceilalți sunt percepuți. „Deși nu presupune existența unor comunicatori distincți, dialogul interior pe care îl purtăm cu noi înșine reprezintă un autentic proces de comunicare, în care își află locul chiar și falsificarea informației în vederea inducerii în eroare a interlocutorului (ne referim la situația frecvent întâlnită a oamenilor care se mint sau se amăgesc pe ei înșiși).¹²

Fiind centrat pe sine, în cazul acestui tip de comunicare, individul este atât emițător cât și receptor. Este întâlnirea individului cu sine, momentele de autoanaliză, convorbirile de seară, din ceasul de taină al fiecăruia. Este comunicarea din fața oglinzii minșii, când în jur este liniște și individul s-a regăsit după o experiență de excepție, traumatizantă sau creatoare de stări de beatitudine. Poate fi și comunicarea cu sine din

¹¹ Durkheim, Émile, *Regulile metodei sociologice*, Iași, Editura Polirom, [1951] 2002, p.49.

¹² Mihai Dinu, *Comunicarea*, București, Ed. Algos, 2000, p. 77.

UNIUNEA EUROPEANĂ

GUVERNUL ROMÂNIEI

Fondul Social European
POSDRU 2007-2013

Instrumente Structurale
2007-2013

OIPOSDRU

ACADEMIA
ROMÂNĂ

timpul rugăciunii, singurătatea din biserică, momentul de reculegere din fața unui sicriu, teama de nean dinaintea unui mormânt gol. Este comunicarea mută cu cerul înstelat, cu tăcere nopții, cu susurul unei ape descoperite într-o pădure uitată. E fericirea fără de cuvinte. Comunicarea intrapersonală, susține Mihai Dinu în volumul citat, nu presupune cu necesitate codificarea și decodificarea mesajelor, deoarece acestea nu sunt nevoite să străbată un spațiu fizic, ci doar unul mental. „Cu sine însuși, omul poate sta de vorbă și fără cuvinte, ceea ce nu înseamnă că verbalizarea gândurilor nu e un fenomen foarte frecvent”. Noi credem că nici în cazul comunicării intrapersonale nu se poate renunța la cuvinte, iar atunci când omul crede că a stat de vorbă cu sine fără să-și numească gândurile sau sentimentele, planurile ori grijile s-a aflat doar într-o stare de precomunicare sau postcomunicare, cel mult într-un câmp comunicativ, ci nu în prim proces de comunicare. A nu comunica prin cuvinte la întâlnirea cu tine înseamnă doar a te relaxa, în acest caz comunicarea fiind înlocuită cu odihna sau cu plăcerea, uneori chiar cu iluzia comunicării.

Aristotel, în *Etica nicomahică* 1177 b, scria : „Nu trebuie să-i ascultăm pe cei care ne sfătuiesc «ca oameni, să avem gânduri omenești și ca muritori, să avem gândurile unor muritori», ci trebuie să prețuim cât mai mult nemuirea și să ne străduim cu toată puterea ființei noastre să trăim potrivit celei mai bune părți din noi, care, chiar dacă e mică de mărime, le întrece pe toate celelalte în putere și cinste.”, iar marele naturalist englez Joseph Dalton Hooker recomanda: „Trupul deci să asculte de suflet, iar sufletul să asculte de duhul minții noastre. Aceasta este Legea dintâi, prin care cea mai înaltă putere a minții cere ascultare celorlalte.”

Chiar dacă este lipsită de martori și deci nu poate contribui la formarea imaginii noastre, este important să dăm atenția cuvenită acestei comunicări în gând, fiindcă de felul în care ne comportăm când suntem nevăzuți și neauziți depinde și ce vom face, cum ne vom exprima în prezența altora. Așadar, este necesar să ne obișnuim a vorbi serios cu noi și în sinea noastră, sau poate tocmai în sinea noastră. Să nu ne disprețuim, să nu ne adresăm nouă în gând ca nimănu, să nu credem că dacă refuzăm să numim adevărul, acesta nu există. A termina comunicarea intrapersonală cu concluzia „mai lasă-mă în

UNIUNEA EUROPEANĂ

GUVERNUL ROMÂNIEI

Fondul Social European
POSDRU 2007-2013

Instrumente Structurale
2007-2013

OIPOS DRU

ACADEMIA
ROMÂNĂ

pace” sau „văd eu ce-oi face” nu înseamnă comunicare, ci lipsă de comunicare, chiul de la întâlnirea cu sinele.

Convingerea noastră este că omul nu se poate cunoaște în afara comunicării cu sine. Abia după ce a reușit – dacă a reușit – să se descrie pe sine, individul va putea să se întrebe dacă descrierea celorlalți este corectă sau mulțumitoare pentru sine. Există două modalități principale prin care însușesc oamenii și-ar putea însuși un item al descrierii sinelui: training direct și training indirect.

Ambele metode se bazează pe comunicare, iar o implicație importantă a acestei abordări este gradul în care putem fi afectați de impresiile celorlalți despre noi. Acesta este motivul pentru care psihologii au accentuat importanța comunicării cu figurile părintești în dezvoltarea primelor idei despre noi înșine.

Răspunsuri la interacțiuni

Unii cercetători disting trei tipuri de răspuns ce pot apărea în cadrul unei interacțiuni și care au implicații foarte diferite pentru conceptul de sine al persoanei spre care se comunică: respingere, confirmare, infirmarea¹³.

Confirmarea: dacă te aprob, atunci iau în considerare ceea ce spui, sunt atent la tine și accept că ai dreptul să exprimi ceea ce spui în momentul respectiv.

Respingerea: dacă te resping, atunci nu accept ceea ce spui, dar accept în mod implicit că ai dreptul să te exprimi în acel fel.

Infirmarea: dacă te infirm, atunci resping ceea ce spui, dar resping de asemenea chiar prezența ta ca persoană. Te pot ignora sau pot trata ceea ce spui ca irelevant, sau chiar a interpreta greșit, în mod intenționat.

Prin confirmare și respingere se recunoaște în mod implicit validitatea conceptului de sine al celeilalte persoane. Infirmarea amenință această validitate.

---

¹³ Vezi: Watzlawick, P., Beavin, J. și Jackson, D.D. (1967). *Pragmatics and Human Communication*, Norton.

UNIUNEA EUROPEANĂ

GUVERNUL ROMÂNIEI

Fondul Social European
POSDRU 2007-2013Instrumente Structurale
2007-2013

OIPOSDRU

ACADEMIA
ROMÂNĂ

O consecință a dezaprobării continue poate fi scăderea stimei de sine. Și bineînțeles că nivelul stimei de sine se reflectă în comunicare. Un nivel înalt al stimei de sine duce probabil la un stil de comunicare asertiv, plin de încredere; un nivel scăzut duce la un stil ezitant, pesimist.

Dar indiferent cine suntem și cine am dori să fim, jucăm sau interpretăm sincer un rol. Termenul „rol” își are originea în teatru. Vorbim despre diferite roluri pe care actorii le interpretează când dau o reprezentație. În științele sociale s-au stabilit analogii ale teatrului cu viața socială în general¹⁴. Ideea este că petrecem o bună parte a vieții zilnice jucând teatru, interpretând roluri predeterminate.

Rolul social

Ralph Linton, un sociolog american, este printre primii care a popularizat conceptul de rol în științele sociale. El a încercat să dezvolte o serie de concepte care să explice cum este organizată societatea umană. A concluzionat că fiecare societate înglobează o varietate de poziții. Pentru fiecare poziție există un status, care îți dă locul în ordinea ierarhică a societății, și un rol, care îți prescrie atitudinile și comportamentele așteptate.

Oamenii știu cum să se comporte datorită acestor roluri. Dacă ai ocupa o anumită poziție în societate, ai ști cum să te porți pentru că știi ce rol implică. Aceasta înseamnă bineînțeles că știi și cum, și ce să comunici. A înțelege societatea înseamnă a schița rolurile pentru fiecare poziție în acea societate.

Această abordare a devenit foarte influentă, dar apar anumite probleme. Oferă o perspectivă mai degrabă „statică” a societății, în condițiile în care știm că societatea se schimbă de-a lungul timpului. Rolurile se schimbă. Se observă de asemenea că oamenii nu sunt neapărat de acord asupra a ceea ce implică un anumit rol. De exemplu, au avut loc în ultimul timp multe discuții referitoare la rolul de preot:

Ar trebui să se implice în dezbaterile politice?

Ar trebui să li se permită femeilor să ocupe acest rol?

¹⁴ Erving Goffman este cel mai cunoscut reprezentant al acestei perspective. Vezi, de exemplu: Goffman, E. (1969). *The Presentation of Self in Everyday Life*. Penguin

UNIUNEA EUROPEANĂ

GUVERNUL ROMÂNIEI

Fondul Social European
POSDRU 2007-2013

Instrumente Structurale
2007-2013

OIPOS DRU

ACADEMIA
ROMÂNĂ

Există mai multe modalități de a trata aceste întrebări și toate au implicații pentru comunicare.

Nici un rol social nu există izolat. Orice rol dat este întotdeauna în relație cu alte roluri. Cu greu poți fi profesor, dacă nu există elevi sau studenți. De fapt, pentru fiecare rol dat (rolul central) există un număr de alte roluri care au legătură cu el. Aceste alte roluri formează setul de roluri. Referitor la setul de roluri, cel mai important lucru este faptul că fiecare implică anumite cerințe asupra rolului central. Aceste cerințe poartă denumirea de „rol trimis”.

Conflictul de rol apare atunci când există o discrepanță între aceste diferite așteptări. Putem identifica o varietate de conflicte de rol. Probabil cel mai puțin semnificativ este așa numitul „conflict între emițătorii de rol”. Întorcându-ne la exemplul cu studenta, ea poate realiza că profesorii se așteaptă să își dedice timpul liber studiului; alți studenți se așteaptă ca ea să participe deplin la activitățile asociației studentești. De la alți emițători de rol – familie, prieteni – apar alte presiuni posibil conflictuale, pe care ea trebuie să le reconcilieze.

Faptul că indivizi cu același rol se comportă relativ diferit se explică prin ideile diferite pe care ei le au despre cerințele rolului. Oricărui rol i se asociază multiple cerințe și , pentru ca lucrurile să fie și mai complicate, este posibil să existe mai multe tipuri sau niveluri de cerințe. Dahrendorf vorbește de trei niveluri ale cerințelor asociate cu orice rol dat¹⁵:

Ceea ce trebuie să fac (must do). Acestea sunt activitățile pe care ocupații rolurilor trebuie să le facă. În caz contrar, vor fi în mod cert sancționați, probabil legal.

Ceea ce ar trebui să fac (should do). Indivizii cu un anumit rol ar trebui să îndeplinească aceste activități, dar potențialul de sancționare nu este așa de puternic dacă nu reușesc.

---

¹⁵ Dahrendorf analizează în detaliu aceste distincții în: Dahrendorf, R. (1973). *Homo Sociologicus*. Routledge and Kegan Paul

UNIUNEA EUROPEANĂ

GUVERNUL ROMÂNIEI

Fondul Social European
POSDRU 2007-2013

Instrumente Structurale
2007-2013

OIPOS DRU

ACADEMIA
ROMÂNĂ

Ceea ce pot să fac(can do). Aceste activități nu sunt cerute, dar cel ce își îndeplinește eficient rolul le va include adesea.

O altă abordare susține că rolurile sociale nu sunt în totalitate predeterminate. Ca să revenim la analogia cu teatrul: în majoritatea pieselor, toate replicile și indicațiile de scenă sunt de obicei scrise pentru actori. Totuși, regizorii și actorii pot da un alt aspect piesei prin modul în care interpretează rolurile. În mod evident, ei știu să lucreze împreună și planifică modul de relaționare a rolurilor. Cu alte cuvinte, ei trebuie să negocieze rolurile unul cu celălalt.

Aceste procese de interpretare și negociere au loc de asemenea în viața zilnică. Să considerăm, de exemplu, un rol problematic – acela de părinte. Există numeroase modalități în care soții și soțiile pot interpreta rolul respectiv. În afara întrebării ce trebuie să facă fiecare partener, trebuie să negocieze cum vor face și cine ce va face. Când această negociere nu are loc, apar probleme. Aceasta nu înseamnă neapărat că fiecare cuplu se va așeza și va discuta cum să interacționeze, așa cum regizorii și actorii discută piesele. În viața zilnică, negocierea este de obicei o problemă de acomodare și schimbări treptate.

O altă implicație a acestei abordări este sugestia că orice interacțiune socială și comunicare eficientă depinde de măsura în care participanții adoptă roluri complementare. Această idee a fost evidențiată în studii recente despre cum fac față oamenii unor situații jenante. Paleta este, evident, viu colorată: pe unii conflictele îi îndârjesc și devin mai puternici, pe alții îi demobilizează. În situații delicate unii își adună energiile, alții dezertează, iar alții rămân pasivi. Unii ies puternici dintr-o confruntare, alții se vor izola. Unii cedează în fața nedreptăților, alții preferă să plătească o jignire. Există un personaj biblic care se laudă că a plătit cu șapte vieți un afront. În sfârșit, în fața unui afront unii roșesc. Alții nici măcar atât.

UNIUNEA EUROPEANĂ

GUVERNUL ROMÂNIEI

Fondul Social European
POSDRU 2007-2013

Instrumente Structurale
2007-2013

OIPOSDRU

ACADEMIA
ROMÂNĂ

II Limba ca identitate culturală

Introducere

Împietriți privind spre stelele noastre¹⁶, scria Georg Trakl, căutându-și, probabil, identitatea în înaltul luminos-întunecat al cerului. Și, dată fiind valoarea operei sale, suntem siguri că și-a găsit-o: era tocmai limba poeziei lui. Ea este cheia vorbirii metaforice, treapta cea mai înaltă a cugetului. Pentru a ajunge acolo, însă, este nevoie de comunicarea specifică speciei umane. Dintre toate speciile animale, umanitatea a dezvoltat cel mai bogat, subtil și versatil sistem de comunicație: *limbajul*.

Trăsăturile limbajului

Antropologii interpretează limbajul în termenii celor 13 trăsături propuse de Charles Hockett¹⁷:

Canalul vocal-auditoriu. Limbajul este produs prin gât și prin gură și este recepționat prin urechi.

Transmisia și direcționarea mesajului. Un vorbitor poate fi auzit în toate direcțiile. Un ascultător poate auzi un vorbitor indiferent de direcția din care provine mesajul.

Dispariția rapidă. Odată ce cuvintele au fost rostite, ele se disipează și nu mai pot fi recuperate.

Interschimbul. Toți vorbitorii unei limbi pot și să folosească și să înțeleagă aceleași cuvinte.

Feedback-ul total. Un vorbitor poate auzi tot ce spune, poate monitoriza, poate să se corecteze sau poate să-și asume spusele.

¹⁶ Georg Trakl, *Suav s-a deschis*, in *Metamorfoza răului*, Ed Univers, 2000, p. 156

¹⁷ Charles Hockett, „The Problem of Universals in Language”, In Joseph H. Greenberg (Ed.) *Universals of language* (2nd. ed.), Cambridge, MA: MIT Press, 1966, p. 1-29.

UNIUNEA EUROPEANĂ

GUVERNUL ROMÂNIEI

Fondul Social European
POSDRU 2007-2013

Instrumente Structurale
2007-2013

MINISTERUL
EDUCAȚIEI
NAȚIONALE

OIPOS DRU

ACADEMIA
ROMÂNĂ

Specializarea. Vorbirea nu servește altui scop decât comunicării; ca sistem specializat, poate fi folosit și atunci când un vorbitor sau un ascultător sunt angajați în alte activități.

Semanticitatea. Există conexiuni sistematice între cuvintele vorbite și înțelesurile standard.

Arbitraritatea. Aceste conexiuni dintre cuvinte și înțelesurile lor sunt o problemă de convenție; astfel este posibilă crearea a noi cuvinte cu noi înțelesuri și schimbarea sensului unui cuvânt mai vechi.

Discreția. Ființele umane pot produce o gamă largă de sunete, dar fiecare limbă folosește un anumit palier din aceste sunete, fără să împingă la extrem capacitățile umane.

Modificări contextuale. Oamenii pot folosi limbajul pentru a comunica despre lucruri și evenimente care nu se află în contextul imediat. Aceste evenimente îndepărtate pot fi separate prin timp, distanță sau ambele - unele include lucruri care nu au existat niciodată (de exemplu, sirenele).

Productivitatea. Oamenii folosesc de multe ori propoziții care nu au mai fost spuse niciodată în același fel și pot discuta despre lucruri (precum invenții sau descoperiri) care nu au fost niciodată observate.

Transmisii tradiționale. Se pare că oamenii sunt programați genetic să fie predispuși la învățarea unui limbaj (sau chiar la mai multe). Totuși, limbajul specific al unui individ este învățat prin interacțiunea cu societatea - nu este transmis genetic.

Dualitatea sistemului. Limbajul este sistematizat pe cel puțin două niveluri: foneme -sunetele pe care limbajul le recunoaște ca semnificative, dar care luate separat nu au înțeles, și morfemele: unitățile indivizibile ca sens ale unui limbaj.

Una dintre primele dăți când apare interesul pentru limbajul oamenilor, este în Biblie, în Geneza. La început, Adam numește toate creaturile lumii - și prin aceasta, ele îi sunt puse în subordine. Mai târziu, când prin eforturile lor reunite, oamenii încearcă să

UNIUNEA EUROPEANĂ

GUVERNUL ROMÂNIEI

Fondul Social European
POSDRU 2007-2013

Instrumente Structurale
2007-2013

OIPOSDRU

ACADEMIA
ROMÂNĂ

construiasca în regiunea Shinar un turn până la cer, Dumnezeu îi împrăștie pe toată fața pământului și le dă limbi diferite, frustrând astfel unitatea pan-umană.

Două astfel de teme încă îi mai preocupa pe lingvisti: (1) felul în care cuvintele și categoriile pe care le reprezintă afectează experiențele vorbitorilor și modul acestora de a vedea lumea, și (2) copacul limbilor sau relațiile taxonomice dintre limbi și rata schimbărilor lingvistice.

Primul studiu riguros al limbii a fost făcut în secolul 4 î.Hr. de savantul indian Panini. El a analizat structura sanscritei anice (vedice) și a condensat regulile în formule aproape matematice, la fel de elegant ca și un analist modern. Făcând aceasta, el a păstrat o limbă care altfel ar fi dispărut, și a instituit un standard care încă mai este valabil în analiza lingvistică.

Peste 2000 de ani, un alt cercetător al sanscritei, Sir William Jones (1746-1794) a sistematizat metode de a compara limbile, și astfel de a putea stabili relații între ele. El este considerat a fi părintele modern al lingvisticii comparate.

Lingvistica contemporană este împărțită în câteva ramuri specializate. Lingvistica structuralistă analizează limbajul individual, studiază fonologia (sistemul sunetelor), morfologia (reprezentarea sensurilor), și sintaxa (organizarea unităților de limbă în secvențe). Lingvistica istorică sau comparativă urmărește evoluția limbilor, studiază relațiile dintre limbile înrudite și caută să ajungă la o (proto)limbă. Sociologii studiază diferențele folosirii limbajului (sau diferențele dialectale) care reflectă împărțirea în grupuri din punct de vedere socio-economic. Psihologii sunt interesați de aparatul mental al vorbirii, al percepțiilor etc.

Totuși, comunicarea umană nu se limitează la limbaj. Nonverbal, oamenii comunică multe lucruri importante - inclusiv sentimente despre (1) ei înșiși, (2) persoana careia i se adresează, (3) subiectul discuției. Kinesica este studiul comunicării prin gesturi, iar proxemica este studiul sensurilor modelelor spațiale dintre oameni și lucruri.¹⁸

---

¹⁸ Jared Diamond, „The Great Leap Forward”, in *Anthropology. Contemporary Perspectives*, Needham Heights, Allyn Bacon, 2001, p.158.

UNIUNEA EUROPEANĂ

GUVERNUL ROMÂNIEI

Fondul Social European
POSDRU 2007-2013Instrumente Structurale
2007-2013

OIPOSDRU

ACADEMIA
ROMÂNĂ

Limba poate fi definită ca fiind setul de simboluri împărțit de o comunitate pentru a împărtăși înțelesuri și experiențe. Ideea că cultura și limba sunt legate poate nu este evidentă la început. Când am învățat limba noastră nativă, inconștient învățăm și cultura noastră. În schimb, dacă o persoană învață altă limbă sau crește vorbind mai multe limbi, persoana poate fi conștientă de diferitele moduri prin care fiecare limbă îi permite vorbitorului să o perceapă sau să descrie realitatea. Aceste diferențe de percepție sunt diferențe în cultură. Astfel ca legătura dintre limba și cultura este faptul că sunt ca o oglindă una pentru cealaltă. Fiecare reflectă și este reflectată de cealaltă.

Limba și cultura

Lingviștii au studiat relația dintre limbă și cultură, și ea este descrisă în ipoteza Sapir-Whorf. Această teorie spune că elementele culturale pot fi văzute în vocabularul și gramatica limbii. Dacă o limbă are un vocabular bogat pentru anumite lucruri sau idei, este ușor să descrii acele lucruri sau idei în limba respectivă. Dacă limba face ca acele lucruri sau idei să fie ușor de înțeles, înseamnă că acestea sunt importante pentru cultura respectivă. O relație similară există între gramatica unei limbi și cultură. Gramatica permite exprimarea ideilor cum ar fi timpul și starea de spirit. Dacă gramatica unei limbi nu-i permite vorbitorului să descrie anumite legături, nici cultura nu le percepe sau nu le consideră importante.

Aspecte culturale unice sunt reflectate în limbile vorbite de alte populații. Limba poate deveni o barieră pentru comunicare când aceste aspecte unice intervin în traducere. Poate deveni o barieră de asemenea atunci când un grup de persoane este forțat să vorbească o limbă pe care nu o doresc.¹⁹

Multe întrebări pe care inspirația unui popor le-a conferit condeiului său, după Maria Conti, un complex labirintic și pestrîț, pluridirecțional: lirică, tratate de morală, texte erotice, poeme, din toate cîte puțin, ca în univers ; și tot ca în univers, direcțiile apar infinite. Dar la o reflectare mai îndelungată, impresia se poate inversa, asemenea unei haine *double face*, în actul în care încep să iasă la iveală regulile subtile ale jocului: din

¹⁹ Fred J. Jandt, *An Introduction to Intercultural Communication*, 4th edition, Thousands Oaks, Sage Publications, 2004, p. 179.

UNIUNEA EUROPEANĂ

GUVERNUL ROMÂNIEI

Fondul Social European
POSDRU 2007-2013Instrumente Structurale
2007-2013

OIPOSDRU

ACADEMIA
ROMÂNĂ

mult, cât părea, rămîne puțin.”²⁰ Iată ce scrie despre literatură T.S. Eliot: „Monumentele literare existente formează, luate în totalitate, o ordine ideală, pe care apariția unei opere noi (dar cu adevărat noi), o modifică. Ordinea existentă era autosuficientă înainte de venirea acestei noi opere; pentru ca ordinea să se conserve, odată ce intervine noul, *întreaga* ordine existentă trebuie să fie, chiar și foarte ușor, alterată ; și în acest sens, raporturile, proporțiile, valorile fiecărei opere de artă față de totalitate, vor fi reșezate”²¹. Reșezarea are loc în urma înțelegerii.

Dacă ne înțelegem sau nu depinde în primul rând de limbă și de felul în care este folosită. Ea este liantul comunicării. Problemele de comunicare și dialogul sărac apar de obicei când oamenii din diferite contexte sociale și culturale eșuează să se înțeleagă. Deși un emițător este în mod natural interesat să comunice cu o altă persoană, el nu poate să fie sigur de succesul comunicării dacă convingerile celeilalte persoane despre lume sunt foarte diferite de ale sale, și dacă emițătorul are informații sărace despre credințele interlocutorului său.

Dar, cunoașterea contextului cultural al unei persoane nu constituie o garanție a reușitei comunicării. Câteodată vorbitorul este conștient că un public are anumite idei și experiențe formate după un tipar social și cultural ce ține de istorie dar, cu toate acestea, alege, mai mult sau mai puțin conștient, să ignore acest lucru.²²

În plus, un vorbitor poate să atribuie ascultătorilor anumite convingeri fără ca să aibă un motiv întemeiat pentru aceasta. În astfel de cazuri, problema nu e una de înțeles, dimpotrivă este una ce are legătură cu lipsa unei atitudini înțelegătoare.²³ Apare deci

²⁰ Maria Conti, “Literatura și comunicare” in *Principiile comunicării literare*, București, Editura Univers, 1981, p.19.

²¹ Eliot, 1933, p. 227; eseul datează din 1923, apud Maria Conti, *Principiile comunicării literare*, București, Editura Univers, 1981, p.19.

²² Halvor Nordby, Values, “Cultural Identity and Communication: A Perspective From Philosophy of Language”, in *Journal of Intercultural Communication*, The Immigrant Institute Research and documentation center about immigrants, refugees and racism, Issue 17, June 2008 – disponibil in <http://www.immi.se/intercultural/nr17/abstract17.htm#nordby#nordby>.

²³ Burge, T., “Individualism and the mental”, in P. Uehling, ed: *Midwest Studies in Philosophy*, Minneapolis: Minneapolis University press, 1979, p. 73.

UNIUNEA EUROPEANĂ

GUVERNUL ROMÂNIEI

Fondul Social European
POSDRU 2007-2013

Instrumente Structurale
2007-2013

OIPOSDRU

ACADEMIA
ROMÂNĂ

problema “lungimii de undă”. Nefiind nici ignorant, neavândnici prejudecăți față de contextul socio-cultural al unei persoane, aceasta este condiția necesară pentru o comunicare reușită. Altfel te vei situa – sau vei avea iluzia că faci astfel – deasupra vorbitorului. Sau, dipotrivă, el va avea această impresie.

Davidson este de părere că întrebarea cu privire la ce vor să primească vorbitorii cu atitudini tolerante pentru a putea comunica este în primul rând psihologică, în timp ce întrebări despre convingeri împărtășite și comprehensiunea diferitelor contexte sociale și culturale aparțin acelor care sunt preocupați cu înțelegerea sensurilor.²⁴ În funcție de cadrele folosite, teoretice sau practice, putem pune întrebări legate de eficiența comunicării din mai multe puncte de vedere. În cadrul filosofiei moderne, Ludwig Wittgenstein a devenit o sursă principală de inspirație în discuțiile despre comunicarea transculturală²⁵. O trăsătură remarcabilă a celor mai multe interpretări ale filosofiei lui Wittgenstein este faptul că ele nu au fost legate de conceptele tradiționale ale filosofiei gândirii și limbajului. În mod similar, unii cercetători au insistat că perspectivele lui Wittgenstein sunt atât de neobișnuite încât ele nu pot fi comparate cu ușurință, sau măcar traduse, limba și stilul modern fiind contradictorii filosofiei analitice. Bazându-se în special pe analiza diferenței dintre convingeri și valori, Halvor Nordby, *Values, “Cultural Identity and Communication: A Perspective From Philosophy of Language”* susține că stăpânirea acestei diferențe e crucială pentru înțelegerea valorii provocărilor create de interacțiunea interculturală, de puterea de a acționa în modul în care ei cred că este rezonabil cred că de multe ori probleme de dezacord și conflicte de interese pot fi rezolvate prin furnizarea de informații suplimentare și punerea de fapt în altă ordine a credințele și a cunoștințelor existente. Interacțiunea depinde, la rândul ei, de percepție. Percepția include conștientizarea lumii – fenomene, oameni, obiecte, situații și altele – include căutarea continuă, obținerea și procesarea informațiilor despre aceasta. Percepția unei forme, afirmă Hans Aebli, nu este un proces receptiv de imprimare, ci implică o activitate de

---

²⁴ Davidson, D., *Knowing one's own mind. Proceedings of the American Philosophical Association*, 1987, 61, 444.

²⁵ Wittgenstein, L., *Culture and Value*, Culture and Value. Von Wright, G.H., Nyman, H. (Eds.), Oxford: Blackwell, 1980.

UNIUNEA EUROPEANĂ

GUVERNUL ROMÂNIEI

Fondul Social European
POSDRU 2007-2013

Instrumente Structurale
2007-2013

OIPOS DRU

ACADEMIA
ROMÂNĂ

explorare a domeniului prezentat.²⁶ Analizând personalitatea umană prin prizma ciberneticii, C. Bălăceanu numește percepția “ansamblul operațiilor la care sunt supuse informațiile recepționate pentru a fi înglobate în activitatea nervoasă superioară a organismului respectiv”.²⁷

Potrivit acestei opinii, problema găsirii celui mai bun mod de a trăi trebuie abordată rațional. “În consecință, cei care dețin o poziție importantă vor încerca să explice în mare de ce este important să te supui noilor moduri de viață.”²⁸ Problema acestei strategii este că valorile noastre personale, modelate cultural, determină felul în care dorim să ne trăim viața, și că spre deosebire de credințe aceste valori nu sunt supuse discuției despre adevăr și falsitate.

Eficiența comunicării

Consecințele comunicării nu pot fi analizate în termeni de bine-rău, frumos-urât sau adevăr-minciună, ci în termeni de eficient-ineficient sau înțelegere-neînțelegere. Valorile culturale intră în aceeași categorie. Cultura reprezintă valorile de baza în care cred cetățenii unei țări și de modul în care se manifestă aceste valori sub aspect politic, social, artistic, etc. Greșeala comisă este abordarea problemelor legate de valorile culturale ca și cum acestea ar putea fi explicate rațional și obiectiv, într-un sens fundamental, iar aceasta îngrădește adevăratul sens al valorii. Aceasta este o reducere nejustificabilă a acelor identități personale și preferabile care stau la baza felului în care un grup cultural alege să-și trăiască viața. Nimeni nu poate justifica de ce este “normal” să îmbraci haine negre la o ceremonie mortuală sau haine albe și totuși această diferențe există de la o cultură la alta și de la un popor la altul. Tot astfel, nu putem găsi o explicație logică după care în Oltenia, să zicem, femeia merge pe drum (la țară, evident) în urma bărbatului, iar în alte zone în rând cu el sau înaintea lui. Nordby folosește un caz pentru a clarifica anumite presupuneri, pornind de la o întâlnire descrisă de Hans-Jørgen Wallin Weihe ca exemplu pentru un conflict transcultural ce implică provocări ce țin de

²⁶ Aebli, Hans, *Didactica psihologică*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1973, pag. 87.

²⁷ Bălăceanu, C., Nicolau, F. D., *Personalitatea umană – o interpretare cibernetică*, Iași, Editura Junimea, 1972, p. 18.

²⁸ Halvor Nordby, op. Cit. P. 276.

UNIUNEA EUROPEANĂ

GUVERNUL ROMÂNIEI

Fondul Social European
POSDRU 2007-2013Instrumente Structurale
2007-2013

OIPOSDRU

ACADEMIA
ROMÂNĂ

comunicare: “Modurile de viață tradițională au întâlnit adesea puțină înțelegere din partea forțelor economice importante. Acum câțiva ani, am vorbit cu Sami, un păstor suedez de reni, care își ținea animalele într-o zonă largă de pădure de pini din nordul Suediei. Problema lui era pe de o parte faptul că zone vaste au fost transformate în parcuri naționale sau zone de recreere pentru populația din orașele din sudul Suediei, iar pe de altă parte faptul că pădurile de pin au fost folosite de către companiile producătoare de cherestea care au tăiat pinii maturi. Vechii pini aveau licheni pe care renii îi mâncau iarna. Turismul și activitățile recreaționale au dat peste cap habitatul de iarnă al renilor și organe de la protecția mediului a făcut dificilă folosirea pământului de către reni.”²⁹

Într-un caz ca acesta, teorii ale filosofiei limbii fac de obicei distincția dintre două provocări ale comunicării. Prima se ocupă de nevoia de a avea o bază a limbajului comună. Să ni-l imaginăm pe păstorul de reni și câțiva guvernanți, care reprezintă interesele “publicului”, discutând despre transformarea zonelor necesare pentru supraviețuirea renilor în parcuri naționale. Chiar dacă folosesc și aud aceleași expresii, ei nu vor avea un limbaj comun.³⁰ Este departe de realitate ca păstorul de reni și oficialii care se ocupă de acea zonă să se înțeleagă între ei, pentru că ei nu atribuie înțelesuri comune aceluiași cuvinte. Pentru a-și continua demonstrația Nordby trece la analiza limbii: substantivul compus "pin" (*pine tree*). Crescătorul de reni are un număr de idei cu privire la acest cuvânt care se leagă de meseria sa, renii săi și alte părți din viața sa. Și dacă presupunem, macăr pentru a crea o situație ipotetică cât mai probabilă, că oficialitățile consideră că pinii trebuie protejați pentru a-i încânta pe turiști, atunci problema de înțelesuri apare. Pentru oficialități, pinii țin de o lume a naturii care încântă privirea. În schimb pentru păstor această concepție este prea depărtată de nevoile sale practice. Așadar acesta este un bun exemplu pentru o situație în care păstorul de reni și oficialitățile trebuie să folosească același termen "pin", să vedem dacă cuvântul "pin" va avea același înțeles.

²⁹ Wallin Weihe, H. “Language, identity and challenges of the arctic communities”, In P. Huuse, ed: *Intimate Absence*, Oslo: Delta Press/Henie Onstad Art Centre, 2005, p. 137.

³⁰ Nordby, H., “Concept Possession and Incorrect Understanding”, *Philosophical Explorations*, 2003,4, p.59.

UNIUNEA EUROPEANĂ

GUVERNUL ROMÂNIEI

Fondul Social European
POSDRU 2007-2013

Instrumente Structurale
2007-2013

OIPOS DRU

ACADEMIA
ROMÂNĂ

Pornind de la acest exemplu, să venim în Sud-Estul Europei. Odată cu intrarea României în Uniunea Europeană țăranului român i s-a adus la cunoștință că animalele nu pot fi maltratate, nu au voie să meargă pe drumuri naționale și pe drumuri interjudețene. Nu știm cât înțelege el din această “directivă”, dar dacă i s-ar explica necesitatea ei, probabil ar pricepe. Ar pricepe despre ce este vorba, dar tot nu ar ști cum să-și care produsele de la deal la vale și invers – fără cai – și nici pe unde ar avea voie să treacă, dacă drumurile pe care au mers el și înaintașii lor sunt acum ale automobiliștilor. Acum, adaugă Nordby, deși păstorul și oficialii au aceeași limbă la bază, se pune problema unei provocări comunicative despre cum cele două categorii diferite își formează convingeri despre mesaje scrise sau orale. O altă dimensiune a comunicării este legată de felul în care gândim că avem motive întemeiate pentru a crede ceva. Motivele pentru care păstorul din exemplul de mai sus găsește important să protejeze pinii sunt diferite de cele ale oficialităților. Este, prin urmare, un risc ca ambele părți să eșueze să realizeze cum cealaltă parte gândește că îi este justificată convingerea. “În general vorbind, dacă o audiență atribuie fără să critice unui vorbitor motivele proprii pentru care are o credință - asta este dacă audiența crede că motivele vorbitorului sunt aceleași cu ale sale atunci există o probabilitate mare ca vorbitorului să i se atribuie eronat convingeri pe care nu le are.”³¹ Eroarea pornește, în principal, de la nesocotirea contextului cultural. Ch. S. Peirce pune sub semnul întrebării posibilitatea unei îndoieli radicale, tot așa cum Dilthey pune la îndoială posibilitatea unei înțelegeri neutre. Problemele se impun întotdeauna doar în anumite situații; ele vin către noi ca ceva obiectiv într-o oarecare măsură, fiindcă nu putem dispune după plac de întregul contextelor noastre practice de viață.

Ca la Dilthey. Habermas nu înțelege o expresie simbolică fără o preînțelegere intuitivă a contextului său, “căci nu putem transforma în mod direct într-o cunoaștere explicită cunoașterea de fundal a culturii noastre, prezentă într-un mod neproblematic. Orice rezolvare de probleme și orice interpretare depind de o rețea de presupoziii greu

---

³¹ McDowell, J. (1998). *Mind, Value and Reality*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

UNIUNEA EUROPEANĂ

GUVERNUL ROMÂNIEI

Fondul Social European
POSDRU 2007-2013Instrumente Structurale
2007-2013

OIPOSDRU

ACADEMIA
ROMÂNĂ

de cuprins cu privirea; iar această rețea, datorită caracterului ei holistic și particularist, nu poate fi recuperată de o analiză ce vizează universalul.”³²

Etapele cooperării

Totuși, cei mai mulți autori iau în considerare existența *a trei sau patru niveluri* ale cooperării și întrepătrunderii disciplinelor, abordărilor și metodelor de cercetare: *multidisciplinaritate*,

pluridisciplinaritate,

interdisciplinaritate și

transdisciplinaritate.

Într-o sinteză întocmită pentru Centrul european al UNESCO pentru învățământul superior - CEPES -, cele patru noțiuni sunt definite în mod corelativ, optică pertinentă pentru identificarea specificității fiecăreia. *Multidisciplinaritatea* apare ca forma cea mai puțin dezvoltată a interdisciplinarității, constând mai degrabă în juxtapunerea anumitor elemente ale diverselor discipline pentru a pune în lumină aspectele lor comune. *Pluridisciplinaritatea* presupune o comunicare simetrică între diferiți specialiști și diferite discipline. *Transdisciplinaritatea* este văzută ca întrepătrundere a mai multor discipline și coordonare a cercetărilor susceptibile să ducă, în timp, la constituirea unei noi discipline sau a unui nou domeniu al cunoașterii. *Interdisciplinaritatea* este, în raport cu transdisciplinaritatea, o formă mai puțin dezvoltată a comunicării, coordonării și integrării unor discipline științifice, „în sensul larg al termenului, interdisciplinaritatea implică un anumit grad de integrare între diferite domenii ale cunoașterii și între diferite abordări, ca și utilizarea unui limbaj comun permițând schimburi de ordin conceptual și metodologic”.³³

³² Habermas, Jurgen, *Conștiință morală și acțiune comunicativă*, București: Editura All Educațional, 2000, p. 17.

³³ G. Văideanu, „Expose de quelques concepts fondamentaux”, in *Interdisciplinaritatea și științele sociale*. Studiu introductiv de Ioan Drăgan, traducerea din limba franceză Vasile Tonoiu și Ilie Bădescu, București, Editura Politică, 1986, p.10.

UNIUNEA EUROPEANĂ

GUVERNUL ROMÂNIEI

Fondul Social European
POSDRU 2007-2013

Instrumente Structurale
2007-2013

OIPOSDRU

ACADEMIA
ROMÂNĂ

Un alt exemplu este relevant pentru comunicarea interculturală are loc atunci când persoane cu fond cultural și social diferit întâmpină atribuiri ale convingerilor de bază adesea incorecte. După Davidson, atribuirea convingerilor despre altul rezidă în presupuneri vagi despre ceea ce e acceptabil și ceea ce nu e acceptabil de cel care face atribuirea și cel cărui îi este făcută atribuirea³⁴. Pentru Goffman, toate aceste surse de confuzie sunt ilustrate adesea într-o manieră instructivă de atitudinea variabilă pe care o avem față de afirmarea vârstei și a statutului sexual. Se crede că este inacceptabil pentru un băiat de cincisprezece ani care conduce sau bea într-o tavernă să pretindă că are optsprezece, „dar sunt multe contexte sociale în care este nepotrivit pentru o femeie să nu se declare mai tânără și să nu se prezinte ca fiind mai atrăgătoare din punct de vedere sexual decât este cazul în realitate. Când spunem că o anumită femeie nu arată de fapt atât de bine pe cât pare și că aceeași femeie nu este de fapt doctor, folosim diferite accepții ale expresiei „de fapt”. Mai mult, modificările fațadei personale socotite la un moment dat drept o denaturare pot fi considerate decorative câțiva ani mai târziu, și această disensiune se poate găsi în orice moment între diferite subgrupuri ale societății. De pildă, de foarte curînd ascunderea firelor de păr alb prin vopsire a ajuns să fie considerată acceptabilă, deși sunt în continuare segmente ale populației care consideră acest lucru inacceptabil.”³⁵

Charles Taylor și Alvin Gouldner au adus argumente convingătoare, crede Habermas, împotriva posibilității unei limbi neutre din punct de vedere valoric, în domeniul științelor sociale comprehensive. Această poziție e sprijinită de diferite orientări filosofice, de argumentele lui Wittgenstein, Quine, Gadamer și Marx. “Orice știință ce acceptă obiectivările de semnificație ca parte a domeniului ei de obiecte trebuie să se preocupe de consecințele *rolului de participant* al unui interpret, care nu „dă” lucrurilor observate o semnificație, ci trebuie să explice semnificația „dată” a obiectivărilor, ce pot fi înțelese numai din procesele de comunicare.”³⁶ Aceste consecințe amenință chiar independența

³⁴ Davidson, D., “Knowing one’s own mind”. *Proceedings of the American Philosophical Association*, 1986, 61, 449.

³⁵ Erving Goffman, *Viața cotidiană ca spectacol*, ediția a II-a, revizuită, Traducere de Simona Drăgan și Laura Albușescu, prefată de Lazăr Vlăsceanu, [București], Editura Comunicare.ro, [2007], p.86.

³⁶ Habermas, Jürgen, *Conștiință morală și acțiune comunicativă*, București: Editura All Educațional, 2000, p.33.

UNIUNEA EUROPEANĂ

GUVERNUL ROMÂNIEI

Fondul Social European
POSDRU 2007-2013Instrumente Structurale
2007-2013

OIPOSDRU

ACADEMIA
ROMÂNĂ

de context și neutralitatea valorică necesare pentru *obiectivitatea* cunoașterii teoretice. Despre valorile pe care le exprimă persoanele într-un act al comunicării s-a vorbit mai puțin în dezbaterile filosofice.

Din păcate, de obicei, se folosește cuvântul “valoare” fără a fi definit mai înainte, motiv pentru care vom evita eroarea. O valoare este moralitatea, iar “Morala este ansamblul de norme de reglementare a comportamentului, fondate pe valorile de bine/rău, moral/imoral, cinste, corectitudine, sinceritate, responsabilitate, larg împărtășite în cadrul unei colectivități, caracterizat printr-un grad ridicat de interiorizare și impuse atât de bine de către propria conștiință (conștiința morală), cât și de presiunea atitudinilor celorlalți (opinia publică).”³⁷ Morala este o cutuma care se bazează strict pe dogmă.

La început morala ținea strict de dogma religioasă. În timp, pe fondul secularizării și a creșterii autonomiei individului în raport cu biserica, cutuma socială nu mai ține strict de fundamentul religios. Astfel că, morala acceptată din punct de vedere social și religios nu mai este identică cu morala inițială dogmatică. De ce cheltuie bisericile creștine milioane de dolari în fiecare an construind sisteme particulare de educație acolo unde sistemul public este accesibil tuturor? Datorită concepțiilor metafizice pe care le au cu privire la natura realității ultime, existența lui Dumnezeu, rolul lui Dumnezeu în viața oamenilor, natura și rolul ființelor umane în calitate de copii ai lui Dumnezeu. Bărbați și femei, la nivelul cel mai profund, sunt motivați de convingerile lor metafizice. Ei sunt gata să trăiască și să moară pentru aceste convingeri și de aceea doresc să creeze medii educaționale în care aceste concepții să fie transmise copiilor lor. Oricum, ideea naivă cum că valoarea ar ține de un tipar sau de o normă e incorectă, crede Nordby.

Valoarea valorii

Trebuie lămurit faptul că e posibilă explicarea termenului în trei feluri diferite pentru a corespunde standardului, utilizarea frecventă în limba curentă și toate aceste interpretări sunt relevante pentru a înțelege dialogul intercultural. O interpretare este aceea că valorile sunt însușiri pe care le atribuim acțiunilor pe care le considerăm în sens

³⁷ *Dicționar de sociologie*, p. 372.

UNIUNEA EUROPEANĂ

GUVERNUL ROMÂNIEI

Fondul Social European
POSDRU 2007-2013

Instrumente Structurale
2007-2013

OIPOSDRU

ACADEMIA
ROMÂNĂ

etic: bune sau rele. Pe de altă parte, când facem afirmații etice nu ne gândim la acțiuni care sunt bune sau rele cu privire la regulile dintr-un joc bine-definit. Făcând acest gen de afirmații, intenția noastră e de a pune în relief ceva care e greu de exprimat, dar are legătură cu credințele noastre despre relațiile interpersonale și despre regulile pe care ceilalți persoane ar trebui să le respecte.

Dezacorduri și probleme care pot apărea în interacțiunea interculturală pot fi adesea explicate prin faptul că au diferite concepte valorice pe care ei le cred fundamentale pentru societate. Este totuși un alt concept al valorii care este și mai relevant pentru a înțelege provocările comunicării în interacțiunea culturală. Acest concept are o importanță aparte pentru că e strâns legat de felul în care indivizii doresc să-și trăiască propriile vieți. (Vezi exemplul de mai sus oferit de Goffman, legat de persoana care-și vopsește părul). Această trăsătură particulară este în contrast cu acele valori abstracte, concepte generale ca egalitate și libertate. Credem în aceste valori cât și în altele ca valori generale; le considerăm credințe sau gânduri corecte.

Dacă înțelegem în ce valori crede o persoană putem determina și ce credințe are. De pildă, dacă cineva ne spune că fiind zi de duminică nu ne poate ajuta la o activitate de natură fizică, presupunând efort, vom trage concluzia că este de religie creștină. Dar când vorbim de alt sens al valorii, referindu-ne la activități ce ne plac, ne gândim la cu totul altceva. Suntem înțelegători, de pildă, cu persoanele care iubesc fotbalul, chiar dacă noi nu urmărim meciurile. Același diferență poate duce însă la conflicte între soț și soție. Există, din nefericire, o diferență între valorile declarate și modul de abordare. Cineva se poate declara democrat, iar faptele să-l contrazică. Astfel, a înțelege care sunt valorile personale ale unui individ nu e același lucru cu a înțelege care sunt valorile generale în care același individ crede. Valorile personale sunt foarte diferite de credințe - ele nu sunt false sau adevărate conform cu schimbările din afara individului. În schimb, ele sunt legate de acțiunile pe care le facem sau ne-ar plăcea să le facem în anumite situații. Pe deasupra, o persoană nu crede întotdeauna că alții se vor comporta conform cu situația imaginată. De exemplu: îmi place să merg vara la mare, aceasta este o valoare personală, o activitate pe care o realizez. Pot, de asemenea, să nu deranjez pe nimeni apreciind poezia unui anume poet și nu pe a altuia. La fel stau lucrurile și cu preferințele pentru flori sau culori.

UNIUNEA EUROPEANĂ

GUVERNUL ROMÂNIEI

Fondul Social European
POSDRU 2007-2013

Instrumente Structurale
2007-2013

MINISTERUL
EDUCAȚIEI
NAȚIONALE

OIPOSDRU

ACADEMIA
ROMÂNĂ

Valoarea nu este preț, ci un concept unanim acceptat ca sens, dător de atitudini și comportamente. Gullestad scrie: “Nu văd valoarea ca pe o “regulă”, ci sub forma unor concepte ce-și schimbă mereu structura, concepte pe care actorii le produc sau reproduc constant. O distincție poate fi trasată între idei explicite, deschise discuției și sensuri implicite de noțiuni centrale în care acest gen de dezbateri sunt de neînțeles. Idei și valori implicite funcționează ca orizonturi sau resurse pentru producerea de judecăți de valoare”.³⁸ Comunicarea implică vorbitori care nu își dau seama că valoarea nu trebuie amestecată cu scopul înțelegerii ca acord rațional care implică o nedreptate a sensului aceasta într-un mod fundamental. Să ne imaginăm un grup de vorbitori nativi care au un fel de a trăi strâns legat de contextul cultural. Ei se comportă și comunică nu doar la nivel de credințe și gânduri dar și la nivelul valorilor personale împărtășite care țin de tradiție și cultură. Să ne imaginăm o altă situație de conflict cultural de genul menționat mai sus ce implică persoane de interes extern care intră în de acord cu nativii care au valori personale profunde. Într-o încercare de a ușura comunicarea cu nativii, grupul extern inițiază un dialog. Provocarea, în ceea ce-i privește, este să-i facă pe nativi să realizeze că este logic și necesar pentru ei să se conformeze noilor norme de trai. Pe deasupra, ei presupun că atingerea acestui scop implică mai întâi și mai ales să le ofere nativilor noi credințe despre cum este bine pentru ei să-și trăiască viețile. Ei speră că în lumina schimbărilor care se vor produce, nativii vor realiza că cel mai rațional lucru pe care pot să-l facă e să-și adapteze acțiunile în cel mai potrivit mod.

Problema cu această strategie este că ceilalți eșuează să respecte valorile personale ale nativilor și felul în care aceste valori le subliniază modul de a trăi. Potrivit cu analiza pe care am apărât-o, valorile personale nu sunt direct subiect pentru evaluarea rațională. Orice încercare de a critica valorile personale în felul în care ne străduim câteodată să le explicăm altora că valorile lor sunt false sau nejustificate, acesta va fi de obicei înțeleasă subiectiv ca o ofensă. O persoană căreia îi este făcută o asemenea critică va crede că interlocutorul a trecut de o limită privată pe care nu avea permisiunea să o fi trecut. Aceasta nu înseamnă că valorile nu pot fi influențate indirect (ex: arătând

³⁸ Gullestad, M. (1996). *Everyday Life Philosophers*. Oslo: Scandinavian University Press, p. 21.

UNIUNEA EUROPEANĂ

GUVERNUL ROMÂNIEI

Fondul Social European
POSDRU 2007-2013

Instrumente Structurale
2007-2013

OIPOSDRU

ACADEMIA
ROMÂNĂ

unei persoane că valorile sale sunt înrădăcinate în credințe nejustificate). Ideea e că nedreptatea asupra sensului valorii apare când o valoare personală este concepută greșit ca o credință, o întâmplare care se petrece adesea în cazurile de conflict cultural ce implică o “minoritate” și o “majoritate”.

Sistemul de valori

Sistemul de valori nu se validează prin voturi ale majorității, dar majoritatea este nevoită să țină seamă de el. Dacă perspectiva asupra valorilor personale este corectă, atunci această distincție între minte și lume este incorectă. Mediul extern nu este mai puțin important decât cel intern, pentru că valorile personale nu au o existență pur internă. În cazul pe care l-am folosit ca exemplu, nu este corect să spunem că valorile personale ale păstorului sunt independente de comportamentul și mediul său actual. Felul în care își trăiește viața, și prin aceasta trăiește într-un mediu este pur și simplu o parte importantă a identității sale. Modalitățile de a trăi și faptul că își dorește ca mediul său să fie într-un anumit fel arată ceva despre valorile sale personale și în consecință felul în care vrea să fie înțeles ca persoană. Ideea că valorile personale sunt relații externe de acest gen sugerează că este greșit să ne gândim la identitatea personală ca fiind independentă de schimbările implicate în contextul social și cultural.

Identitatea personală este o chintesență a valorilor unanim acceptate și opțiunile insului. Este greșit să comparăm conflictul cultural și intruziunea formelor de viață cu cazurile de credințe corectate deschis. Subminarea felurilor de a trăi, cum am susținut, ne afectează identitatea personală. Dacă cineva distruge bazele existenței unui grup de persoane atunci acel cineva le subminează, pur și simplu, valorile personale și o parte din ființa lor. Doctrinile totalitare au constituit, în orice loc și oricând, un atentat la sistemul de valori. Există, de asemenea, o dictatură a majorității care cere individului să-i semene și să se supună.

Mulțimea impune o presiune pentru a i se supune individul și se cer eforturi pentru a-i rezista. Aceasta nu înseamnă neapărat că trebuie să ne oprim întotdeauna de la a

UNIUNEA EUROPEANĂ

GUVERNUL ROMÂNIEI

Fondul Social European
POSDRU 2007-2013

Instrumente Structurale
2007-2013

OIPOSDRU

ACADEMIA
ROMÂNĂ

face acest lucru. Argumentele pe care le-am prezentat se potrivesc cu păstrarea acelei interferențe cu valorile personale și pot fi adesea justificabile. Totuși, aceasta este o problemă care iese din aria discuției noastre. Scopul de aici a fost acela de a arăta cu exactitate ce face o persoană dacă acțiunile sale verbale sau non-verbale orientate spre o altă persoană eșuează să recunoască faptul că valorile lor sunt diferite de credințele lor. Problema legată de comunicare iese la iveală dacă se prăbușește zidul-distincție dintre credință și valoare și se amestecă convingerile cu valorile. Am susținut că dacă această prăbușire se întâmplă în interacțiunea dintre valoare și cultură, comunicare săracă va fi o consecință a acesteia.

Diferența se va simți plener când se va pune problema traducerii. Prima dificultate este “Echivalarea vocabularului”³⁹. Un exemplu ar fi să ne imaginăm că ar trebui să traducem tot felul de nuanțe de roz, roșatic, roșu-orange și așa mai departe într-un singur cuvânt, *roșu*. O asemenea limitare ar fi frustrantă dacă am fi obișnuiți să folosim cuvinte mai expresive. Un exemplu frecvent citat de absență de acivalarea a vocabularului este din timpul celui de-al doilea război mondial. Aliații au realizat ultimatumul de la Postdam cerând predarea armatei japoneze pentru a încheia războiul. La o conferință de presă primului ministru Suzuki i-a fost cerută părerea. Acesta a răspuns „Guvernul nu pune mare preț pe el. Tot ce trebuie să facem este să *mokasatsu*.” Cabinetul japonez a ales cu grijă acest cuvânt pentru a transmite un amabil „fără comentarii” la acel moment de vreme ce exista un interes în a negocia predarea și avea nevoie de mai mult timp pentru discuții. Din păcate, cuvântul *mokusatsu* poate însemna orice: de la „a ignora” până la „a trata cu un dispreț tăcut.” Traducătorii vestici au folosit cel deal doilea înțeles și astfel a fost considerat că tratatul de la Postdam a fost respins. Ulterior, au fost auzite comentarii cum că traducerea a dus la continuarea războiului și la prima folosire a armelor nucleare.

Limbile care sunt diferite duc lipsă adesea de cuvinte care sunt direct traductibile. Să ne gândim la numărul cuvintelor din engleză cu înțeles diferit: un om de afaceri american ar putea scrie o scrisoare pentru a fi tradusă în japoneză cu propoziția „Ne întrebam dacă ați putea pregăti lista cu subiecte de discutat pentru întâlnirea noastră.”

---

³⁹ Fred J. Jandt, *An Introduction to Intercultural Communication*, 4th edition, Thousands Oaks, Sage Publications, 2004, p. 155.

UNIUNEA EUROPEANĂ

GUVERNUL ROMÂNIEI

Fondul Social European
POSDRU 2007-2013Instrumente Structurale
2007-2013

OIPOSDRU

ACADEMIA
ROMÂNĂ

Cuvântul *a se întreba* și construcția aceste propoziții ar fi putut intenționa ca o modalitate politicoasă de a le spune partenerilor japonezi să pregătească lista.⁴⁰ Cuvântul *a se întreba* ar putea fi tradus cu cuvântul japonez *gimon*, care, cel mai adesea înseamnă îndoiala. Propoziția tradusă acum s-ar citi „Ne îndoim că veți pregăti lista cu probleme de discutat pentru întâlnirea noastră.”⁴¹

Cea de-a doua barieră în calea unei traduceri de succes este problema echivalării idiomatice. Limba engleză este în mod particular plină de expresii idiomatice. Să luăm exemplul simplu „bătrânul om a murit.” Vorbitorii nativi știu că acel om bătrân a murit. Dacă propoziția este tradusă cuvânt cu cuvânt, înțelesul ar fi acela că bătrânul a lovit găleata - destul de diferit de înțelesul urmărit. Vă puteți gândi fără îndoială la o mulțime de alte exemple. Să ne gândim la expresia idiomatice „la prânz” care ar putea cauza probleme de comunicare!

Este ușor să ne gândim la multe expresii idiomatice în limbajul curent în engleza vorbită care pot fi prost înțelese: „a-și rupe piciorul”, „a citit printre rânduri”, „a te abține” și „a ploua cu găleata”. Acesta este unul dintre motivele pentru care engleza este o limbă dificilă de învățat ca a doua limbă. În orice caz, învățând expresiile idiomatice ale unei limbi poate fi un mod eficient de a învăța acea cultură (Lee, 1994).

Echivalarea gramaticală și sintactică⁴² înseamnă simplu că diferitele limbi au în mod necesar aceeași gramatică. Adeseori, este nevoie să înțelegem gramatica unei limbi pentru a înțelege înțelesul unui cuvânt. De exemplu, cuvinte în engleză pot fi substantive sau verbe sau adjective în funcție de poziția lor într-o propoziție. În engleză poți spune „a plănuși o masă” și „a discuta un plan” sau „a rezerva un loc” și „a plasa o carte” sau „a ridica un deget” și „a face autostopul”.⁴³

O altă problemă supusă atenției de Fred J. Jandt este a „echivalării experiențiale”. Dacă un obiect sau o experiență nu există în cultura noastră, este dificil să traducem

⁴⁰ Idem, p. 156.

⁴¹ Roger E. Axtell, *Do's and Taboos of Preparing for Your Trip Abroad*, John Wiley & Sons Inc, 1994, p.8

⁴² Fred J. Jandt, *An Introduction to Intercultural Communication*, 4th edition, Thousands Oaks, Sage Publications, 2004, p. 157.

⁴³ Ibidem.

UNIUNEA EUROPEANĂ

GUVERNUL ROMÂNIEI

Fondul Social European
POSDRU 2007-2013Instrumente Structurale
2007-2013

OIPOSDRU

ACADEMIA
ROMÂNĂ

cuvinte referitoare la acel obiect sau experiență în acea limbă când pot să nu existe cuvinte pentru acestea. Să ne gândim la obiecte sau experiențe care există în cultura noastră, dar nu și în alta. „magazin universal” sau „mall” poate fi la fel de dificil de tradus în anumite limbi ca „wind surfing” în altele. Recensământul din SUA din anul 2000 a încercat să fie sensibil la experiențele imigranților vietnamezi cu guvernul vietnamez care dădea de urma indivizilor. În loc de a folosi cuvântul vietnamez pentru recensământ care înseamnă „investigare a populației” a fost folosită fraza *Thong ke dan so* sau „studiu al populației”.⁴⁴

Echivalarea conceptuală⁴⁵ se referă la ideile abstracte care pot să nu existe în același mod în diferite limbi. De exemplu, oamenii din Statele Unite ale Americii au un înțeles unic pentru cuvântul „libertate”. Dar acest înțeles nu este universal împărtășit. Vorbitorii de alte limbi ar putea să spună că sunt liberi și să aibă dreptate în cultura lor, dar libertatea la care se referă ei nu este echivalentă cu ceea ce poți experimenta ca libertate în SUA.

Cuvântul englezesc „corupție” se traduce precum cuvântul coreean „pup’ae”, dar cuvintele nu sunt, din punct de vedere conceptual echivalente. Pentru ambele popoare, cuvântul are conotații negative, rele, un comportament inadecvat, dar în SUA corupția este o crimă și greșită pe baze morale, în timp ce în Coreea corupția nu este greșită din punct de vedere moral. Este greșită în sensul că se amestecă în buna funcționare a guvernului și dăunează prin consecințele sale sociale. Chiar dacă cuvântul este negativ și are interpretări similare, sunt suficiente diferențe conceptuale pentru a crea neînțelegeri în comunicarea interculturală. Aceeași situație o prezintă cuvintele românești: *bașciș*, *ciubuc*, *atenție*, de primele două neputând să ne le lepădăm doar zicând că nu sunt de origine... latină.

O neînțelegere asemănătoare poate apărea în cazul cuvântului „democrație”. Pentru ambele țări, SUA și Coreea, democrație înseamnă libertate. În SUA, înțelesul cuvântului plasează emfază pe proceduri precum alegerile, campania, votul, pe când în

⁴⁴ Idem, p. 157.

⁴⁵ Fred J. Jandt, *An Introduction to Intercultural Communication*, 4th edition, Thousands Oaks, Sage Publications, 2004, p. 158.

UNIUNEA EUROPEANĂ

GUVERNUL ROMÂNIEI

Fondul Social European
POSDRU 2007-2013Instrumente Structurale
2007-2013MINISTERUL
EDUCAȚIEI
NAȚIONALE

OIPOSDRU

ACADEMIA
ROMÂNĂ

Coreea, cuvântul *democrație* este un ideal abstract. Să ne gândim cum rușii post-comuniști au îmbrățișat imediat cuvântul *democrație*, *congres* și *președinte*, dar, cum deabia se rupseseră de tradiția totalitaristă, muți au avut probleme în înțelegerea conceptelor. La fel s-a întâmplat, chiar în secolul al XIX-lea cu cuvântul constituție, care-l pune pe un personaj al lui Caragiale să afirme:”curat, cunstituționa, dar umflă-l!”

O modalitate de a îmbunătăți traducerea este folosirea traducerii inverse. Traducerea inversă implică, mai întâi, traducerea în cea de-a doua limbă, apoi traducerea din nou în prima limbă și apoi compararea rezultatelor cu originalul. Adesea, procesul poate preveni problemele amuzante ale traducerii. De exemplu, într-o călătorie în care trebuia să vedem ascunzatoarea lui Hitler mi-a fost înmănat un bilet pentru întoarcerea mea de pe munte. Pe spatele biletului am găsit acest mesaj în engleză: „timpul menționat pentru întoarcere trebuie să fie strict respectat. O întârziere este determinată de locurile de autobuz dispensabile.” Folosirea greșită a cuvântului „dispensabile” ar fi fost imediat sesizată dacă propoziția ar fi fost tradusă înapoi în limba germană și apoi comparată cu propoziția originală din germană.⁴⁶

Chiar și cu aceste probleme în traducere, au fost realizate programe computerizate de traducere care sunt de succes. O problemă de traducere analizează mai întâi sintaxa unei propoziții pentru a identifica subiectul, verbul, complementul și modificatorii. Apoi, folosind un dicționar, cuvintele sunt traduse într-o altă limbă. În cele din urmă, computerul analizează rezultatele și generează o propoziție inteligibilă în noua limbă bazată pe regulile sintacticii acelei limbi. Mai multe site-uri de internet pun la dispoziție mai multe traduceri instantane utilizabile. Mașinile de traducere a vocii sunt mult mai dificile. O traducere apropiată a vocii unui singur traducător era folosită de armata americană în Afghanistan. Traducerile a două voci sunt posibile, dar imperfecte.”⁴⁷

Concluzie

Limba rămâne, așadar, singurul instrument care asigură eficacitatea comunicării, iar sărăcia limbii unei persoane poate fi evitată prin preluarea valorilor culturale care ne

⁴⁶ Fred J. Jandt, *An Introduction to Intercultural Communication*, 4th edition, Thousands Oaks, Sage Publications, 2004, p. 161.

⁴⁷ Idem, p. 178.

UNIUNEA EUROPEANĂ

GUVERNUL ROMÂNIEI

Fondul Social European
POSDRU 2007-2013

Instrumente Structurale
2007-2013

OI/POSDRU

ACADEMIA
ROMÂNĂ

asigură identitatea. Cu cât vom demonstra mai multă deschidere față de alte culturi, cu atât vom înțelege mai bine adâncimile propriei noastre culturi și specificul ei. Închiderea în tradiții este o capcană ce se cere evitată. Nimeni nu a putut să analizeze propriile valori dacă nu a avut posibilitatea comparației cu spațiile din vecinătate sau cu evoluția conceptelor de la vechii greci, să zicem, până în zilele noastre, așa cum descoperirea sinelui nu este posibilă fără cunoașterea celorlalți și fără studiul rădăcinilor. Istoria limbilor este cel mai adecvat mijloc de înțelegere a legăturii dintre evoluția societății și realitatea aflată în continuă transformare.

UNIUNEA EUROPEANĂ

GUVERNUL ROMÂNIEI

Fondul Social European
POSDRU 2007-2013

Instrumente Structurale
2007-2013

OIPOSDRU

ACADEMIA
ROMÂNĂ

Bibliografie generală

- Aebli, Hans, *Didactica psihologică*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1973
- Aiello, J. R. and S. E. Jones „Field study of proxemic behaviour of young school children in three subcultural groups.” In *Journal of Personality and Social Psychology*, 19 : 351-356, 1971
- André LaCocque, Paul Ricoeur, *Penser la Bible*, Paris, Editions du Seuil, 1998,
- Andrei, Petre, *Sociologie generală*, Ediția a IV-a, Iași, Polirom – Fundația academică „Petre Andrei”, 1997
- Anghel, Petre, *Stiluri și metode de comunicare*, București, Ed Aramis, 2003.
- Anghel, Petre, *Strategii eficiente de comunicare*, București, Editura Viață și Sănătate, 2007.
- Apostel, Leo, „Științele umane: mostre de relații interdisciplinare”, in *Interdisciplinaritatea și științele sociale*. Studiu introductiv de Ioan Drăgan, traducerea din limba franceză Vasile Tonoiu și Ilie Bădescu, București, Editura Politică, 1986.
- Argyle, Michael, “ The nature of social skill”, In M. Argyle (Ed.), *Social skills and health*. Methuen, 1991.
- Argyle, Michael; A. Furnham, and E.J.A. Graham, *Social Situations*, Cambridge University Press, 1981.
- Aron, Raymond, *Spectatorul angajat*, București, Editura Nemira, 1999.
- Augé, Marc, *Le sens des autres – actualité de l'anthropologie*, Paris, Ed. Fayard, 1994 .
- Avruch, Kevin, *Annual Meeting*, Background document, prezentat în ziua de 12 mai 2003.
- Bakhtin, M.M., *Aesthetics of Philological Creative Work.*, Moscow, 1979.
- Baltus, D., Proxemics. Conference paper, 1974.
- Bârliba, Maria Cornelia, *Paradigmele comunicării*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1987.
- Barret, Stanley, *The Rebirth of anthropological theory*, Toronto, University of Toronto Press, 1984.
- Barthes, Roland *Rhetorique de l' image*, în *Communications*, nr. 4, Seuil, 1964.

UNIUNEA EUROPEANĂ

GUVERNUL ROMÂNIEI

Fondul Social European
POSDRU 2007-2013

Instrumente Structurale
2007-2013

OIPOSDRU

ACADEMIA
ROMÂNĂ

- Bickerton, Derek, *Roots of language*, Ann Arbor, Karoma, 1981.
- Binder, Ami J., "Political Scandal: Power and Visibility in the Media Age (review)" *Social Forces* – Vol. 81, Nr. 4, June 2003, pp. 1503-1504).
- Binder, Amy J., *Political Scandal: Power and Visibility in the Media Age*, 2003.
- Birdwhistell, R. *Kinesics and context: Essays on Body Motion Communication*. Philadelphia, University of Pennsylvania Press, 1970.
- Bochner, S., „The social psychology of cross-cultural relations” in S. Bochner (Ed.) *Cultures in Contact*, New York, Pergamon Press, 1982.
- Boeder, Pieter, “Habermas’ heritage: The future of the public sphere in the network society”, in *First Monday*, volume 10, number 9 (September 2005).
- Bourdieu, P. *In Other Words: Essays Towards a Reflexive Sociology* (M. Adamson, Trans.). Stanford, CA, Stanford University Press. (Original work published 1982) 1990.
- Bouvier, Pierre, “Lectură „socio-antropologică” a lumii contemporane”, în Monique Segre, *Mituri, rituri, simboluri în societatea contemporană*, Timișoara, Ed. Amarcord, 2000.
- Bowler, Shaun și Jeffrey A. Karp, *Political Behavior*, Vol. 26, No. 3, September 2004.
- Brislin, R., *Cross Cultural Encounters*, Elmsford, N.Y., Pergamon, 1981.
- Brown, Penelope; Stephen C. Levinson, *Politeness. Some universals in Language Usage*, Cambridge, Cambridge University Press, 1987.
- Buchanan, A. Huczynski, D., *Organizational Behaviour*. 2nd edition. Prentice Hall, 1991.
- Burge, T., “Individualism and the mental”, in P. Uehling, ed: *Midwest Studies in Philosophy*, Minneapolis: Minneapolis University press, 1979 .
- Cantemir, Dimitrie, *Descrierea Moldovei*. Traducere de Petre Pandrea. Prefață și tabel cronologic de Leonida Maniu. Colecția "B.P.T." Editura Minerva. București, 1981
- Pann, Anton, *Povestea vorbii*. Ediție revăzută de I. Fischer. Editura Minerva, București, 1975.
- Canter, D. , et al. (1975). *Environmental Interactions : Psychological Approaches to Our Physical Surroundings*. London : Surrey Press.

UNIUNEA EUROPEANĂ

GUVERNUL ROMÂNIEI

Fondul Social European
POSDRU 2007-2013

Instrumente Structurale
2007-2013

OIPOSDRU

ACADEMIA
ROMÂNĂ

- Caragiale, I.L., „Conul Leonida față cu reacțiunea”, în *Opere alese, povestiri dramatizate – teatru*, Ed. Cartea Românească, 1972.
- Rogers, Carl, *Client-centered therapy: Its current practice, implications and theory*. Boston, Houghton Mifflin, 1951.
- Cartmill, Matt “The Gift of Gab”, in *Anthropology. Contemporary Perspectives*, Needham Heights, Allyn Bacon, 2001
- Cashdan, Elisabeth, “What De Women Want”, in *Anthropology. Contemporary Perspectives*, Needham Heights, Allyn Bacon, 2001.
- Charon, Joel M., ed. *The meaning of Society*, New Jersey Prentice-Hall, 1999
- Chodorow, Nancy Julia, *The Power of Feelings: Personal Meaning in Psychoanalysis, Gender, and Culture*, Yale University Press, 2001.
- Christians, G. Clifford; Mark Fackler, Kim B. Rotzoll, Katy B. McKee, *Etica mass-media*, [Iași], Polirom, 2001
- Clappitt, Phillip G., *Communicating for Managerial Effectiveness*, London, SAGE, 2004
- Condon, J. C. and F. Yousef, *An Introduction to Intercultural Communication*. Indianapolis : Bobbs-Merrill, 1975.
- Conti, Maria, *Principiile comunicării literare*, București, Editura Univers, 1981.
- Crow, Lester D.; Alice Crow, *General Psychology*, Totowa, N.J.: Littlefield, Adams and Co., 1972
- Cuilenburg, J.J. van, O. Scholten, G.W. Noomen, *Știința comunicării*, Editura Humanitas, București, 2000.
- Culnan, M.J. "Protecting Privacy Online: Is Self--Regulation Working?", *Journal of Public Policy and Marketing*, 2000, Vol. 19, No. 1, pp. 20--26.
- Curt, C.; J. Nine, „Hispanic-Anglo conflicts in nonverbal communication” In Isidora Albino (Ed.) *Perspectives Pedagogicas*. San Juan, Puerto Rico: Universidad de Puerto Rico, 1983
- Dahlgren, Peter, „L’espace public et l’internet”. In *Television and the Public Sphere: Citizenship, Democracy and the Media*. London, Sage, 1995.

UNIUNEA EUROPEANĂ

GUVERNUL ROMÂNIEI

Fondul Social European
POSDRU 2007-2013

Instrumente Structurale
2007-2013

OIPOSDRU

ACADEMIA
ROMÂNĂ

- Dahlgren, Peter; Sparks, Colin, *Jurnalismul și cultura populară*, [Iași], Editura Polirom, 2004.
- Davidson, D., “Knowing one’s own mind” in *Proceedings of the American Philosophical Association*, 61, 449, 1987.
- Daviet, Jean-Pierre, „Simbolicul în atelierul istoricilor”, în Monique Segre, *Mituri, rituri, simboluri în societatea contemporană*, Timișoara, Editura Amarcord, 2000
- Dean, L. M.; F. N. Willis; J. N. La Rocco, *Invasion of personal space as a function of age, sex and race*, *Psychological Reports*, 38(3)(pt.1): 959-965, 1976
- Dewey, John, *Democracy and Education*, [1916]. Edited by Reginald D. Archambault. Chicago, University of Chicago Press, 1990.
- Diamond, Jared, „The Great Leap Forward”, in *Anthropology. Contemporary Perspectives*, Needham Heights, Allyn Bacon, 2001.
- Diamond, Jared, *European Sociobiological Society Newsletter*, New York: W.W. Norton, 1997.
- Dick, W. E. „Invasion of personal space as function of age and race” in *Psychological Reports*, 39(1) : 281-282, 1976.
- Dinu, Mihai, *Comunicarea*, București, Editura Algos, 2000.
- Dolphin, Carol Zinner; Beyond Hall: *Variables in the Use of Personal Space in Intercultural Transactions*. Waukesha, WI: Annual Meeting of the Speech Communication Association, ERIC.
- Durkheim, Émile, *Regulile metodei sociologice*, Iași, Editura Polirom, [1951] 2002,
- Durkheim, Emile *Formele elementare ale vieții religioase*, Iași, Ed. Polirom, 1995.
- Dutton, William H., „Trust in the Internet as an experience”, in *Information, Communication & Society*, Volume 9, Issue 4 August 2006 , pp. 433 – 451).
- Eades, Diana, “Intercultural Discourse and Communication.” In *The Essential Readings* , Editat de Scott F. Kiesling și Christina Bratt Paulston, Oxford, Blackwell Publishing, 2005.
- Eco, Umberto, *În căutarea limbii perfecte*, trad. din limba italiană de Dragoș Cojocaru, Iași, Polirom, 2002.

UNIUNEA EUROPEANĂ

GUVERNUL ROMÂNIEI

Fondul Social European
POSDRU 2007-2013

Instrumente Structurale
2007-2013

OIPOSDRU

ACADEMIA
ROMÂNĂ

- Edney, J.; N. *Jordon-Edney Territorial spacing on a bench*, in *Sociometry*, 37(1) : 92-104, 1974.
- Edwards, D. J. "Perception of crowding and tolerance of interpersonal proxemics and separation in South Africa" in *Journal of Social Psychology*, 110(1) : 19-28., 1980
- Eminescu, Mihai "Între Scylla și Charybda", in *Opera politică*, Chișinău, 1997.
- Fabritio Volpe Prignano, "Comunicación y cultura en el siglo XXI.", in *Pensar Iberoamerica. Revista de Cultura*, Número 9 - julio - octubre 2006.
- Faguet, Emile, *Studii literare*, în românește de Sanda Mihăescu-Boroianu, prefață de Al. Tudorică, București, Editura Univers, 1975.
- Fairclough, Norman, *Media Discourse*. London, Edward Arnold, Hodder Headline PLC, 1995.
- Garnham , N, "Public Sphere and the Media" in *International Encyclopedia of the Social and Behavioral Sciences*, Vol. 7, Editura Elsevier Science Ltd. 2001.
- Garnham, N.; Williams, R., "Pierre Bourdieu and the Sociology of Culture: An Introduction". In *Capitalism and Communication: Global Culture and the Economics of Information*, London, Sage Press, 1990.
- Gasimova, Gulnar "Philosophical Aspects of Cultural Relationships", in *Journal of Russian and East European Psychology*, vol. 46, no. 1, March–April 2008.
- Gaviet, Jean-Pierre, *Simbolicul în atelierul istoricilor*, în Monique Segre, *Mituri, rituri, simboluri în societatea contemporană*, Timișoara, Ed. Amarcord, 2000.
- George Keith și John Shuttleworth, *Living Language*.
- Ghiglione, Loren, „Tomorrow’s Newspaperman”, in *Sinteza* nr. 87/1991.
- Giddens, Anthony, *Sociologie*, Bucuresti, Ed. BIC ALL, 2001.
- Goffman, Erving ,*Viața cotidiană ca spectacol*, editia a II-a, revizuită, Traducere de Simona Drăgan și Laura Albulescu, prefață de Lazăr Vlăsceanu, [București], Editura Comunicare.ro, [2007].
- Goffman, Erving, *Strategic Interaction*, Philadelphia, University of Pennsylvania Press, 1969.
- Goffman, Erving, *The Presentation of Self in Everyday Life*, The Penguin Press, 1969
- Golu, Pantelimon, *Fundamentele psihologiei sociale*, ed. Ex Ponto, Constanta, 2002.

UNIUNEA EUROPEANĂ

GUVERNUL ROMÂNIEI

Fondul Social European
POSDRU 2007-2013

Instrumente Structurale
2007-2013

OIPOSDRU

ACADEMIA
ROMÂNĂ

- Gray, John, *After Social Democracy: Politics, Capitalism and the Common Life*, 1996.
- Gullestad, M. *Everyday Life Philosophers*. Oslo: Scandinavian University Press, 1996.
- Gumperz, J. J., *Language and social identity*. London, Cambridge University Press, 1982.
- Gudykunst, William B., *Communicating with strangers. An approach to intercultural communication*, Random House, New York, 1984.
- Gusti, Dimitrie, *Sociologia militans, I, Cunoaştere*, Bucureşti, Fundația Regele Mihai I, 1946.
- Habermas, Jurgen, *Conştiință morală și acțiune comunicativă*, Bucureşti: Editura All Educațional, 2000.
- Habermas, Jurgen, *Cunoaştere și comunicare*, Bucureşti, Editura Politică, 1983
- Habermas, Jürgen, *The structural transformation of the public sphere*, Cambridge, Polity Press, 1989.
- Hall, Edward, *Beyond Culture*. Garden City, New York: Anchor Press/Doubleday, 1976.
- Hall, Edward, *The Hidden Dimension*, New York, Editura Doubleday & Co., 1966.
- Halpern, Diane F., *Thought and Knowledge: An Introduction to Critical Thinking*, Third Edition, Mahwah, New Jersey, Lawrence Erlbaum Associates, Publishers, 1996.
- Harrison, Albert A., *Psychology as a Social Science*, Monterey, Calif.: Brooks/Cole Publishing Co., 1972.
- Hartley, Peter, *Interpersonal Communication*, Routledge, London, 1995.
- Hartley, Peter, *Interpersonal Communication*, 2nd edition, London, Routledge, 1999.
- Hayduk, L. (1983). "Personal space: Where we now stand", *Psychological Bulletin*, 94, (2), 293-335.
- Hersez, Paul și Kenneth H. Blanchard, „*Management of Organizational Behavior: Utilizing Human Resources*”, ed. a treia, Englewood Cliffs, Prentice-Hall, Inc., 1977.
- Hjelmslev, Louis, *Nouveaux essais*, Paris, Editura PUF, 1985.
- Hockett, Charles, „The Problem of Universals in Language”, In Joseph H. Greenberg (Ed.) *Universals of language* (2nd. ed.), Cambridge, MA: MIT Press, 1966.
- Holmes, Janet, *Anthropological Linguistics*, vol. 28/1986.

UNIUNEA EUROPEANĂ

GUVERNUL ROMÂNIEI

Fondul Social European
POSDRU 2007-2013

Instrumente Structurale
2007-2013

OIPOS DRU

ACADEMIA
ROMÂNĂ

- Humboldt, von, Wilhelm, *Despre diversitatea structurală a limbilor și influența ei asupra dezvoltării spirituale a umanității*, București, Editura Humanitas, 2008.
- Jandt, Fred J., *An Introduction to Intercultural Communication*, 4th edition, Thousands Oaks, Sage Publications, 2004.
- Johns, Gary, *Comportament organizațional. Înțelegerea și conducerea oamenilor în procesul muncii*, Editura Economică, 1998.
- Jones, E. și R. Nisbett, *The Actor and the Observer*, Morristown, N.J., General Learning Press, 1972.
- Krauss, R. M.; Fussell, S. R. (1996). Social psychological models of interpersonal communication. In E. T. Higgins & A. Kruglanski (Ed.), *Social psychology: A handbook of basic principles*, New York, Guilford.
- Krech, David; Richard S. Crutchfield, *Elements of Psychology*, New York, Alfred A. Knopf, Inc., 1958.
- LaCocque, P André; Paul Ricoeur, *Penser la Bible*, Paris, Editions du Seuil, 1998.
- Laertios, Diogenes, *Despre viețile și doctrinele filozofilor*. Traducere din limba greacă de C. I. Balmuș, București, Editura Academiei, 1963.
- Leavitt, H.J., *Managerial Psychology*, Chicago, University of Chicago Press, 1972.
- Leavitt, Harold, *Managerial Psychology*, The University of Chicago Press, 2005.
- Lohisse, Jean, *Comunicarea de la transmiterea mecanică la interacțiune*, [Iași], Polirom, 2002.
- Marshall, Gordon, editor, *Oxford. Dicționar de sociologie*, București, Univers Enciclopedic, 2003.
- McClelland, D.C. și J.W. Atkinson, *The Projective Expression of Needs. The Effect of Different Intensities of Hunger-Drive on Perception*, Journal of Psychology, vol. 25, 1948.
- McConnon, Shay, *Presenting with Power. Captivate, Motivate, Inspire and Persuade*, Oxford, How To Books, 2002.
- McDowell, J., *Mind, Value and Reality*. Cambridge, MA, Harvard University Press, 1998.
- McGregor, D. *The Human Side of Enterprise*, New York, McGraw-Hill Book Co., 1960.

UNIUNEA EUROPEANĂ

GUVERNUL ROMÂNIEI

Fondul Social European
POSDRU 2007-2013

Instrumente Structurale
2007-2013

OIPOS DRU

ACADEMIA
ROMÂNĂ

- Mcquail, Denis, *Comunicarea*, București, Institutul European, 1999.
- Mead, G.H, *Mind, Self and Society*, Chicago, University of Chicago, 1934.
- Merlo, P.; S. Stevenson, "Language Acquisition and Ambiguity Resolution: The Role of Frequency Distributions." *Proceedings of the 21st Annual Conference of the Cognitive Science Society*, 399-404. Vancouver, Canada, August, 1999.
- Miller, G. R. și M. Steinberg, *Between People*, Chicago, Science Research Associates, 1975.
- Miller, G.; M. Sunnafrank, „All is for one but one is not for all: A conceptual perspective of interpersonal communication” in F. Dance (editor), *Human Communication Theory*, New York, Harper and Row, 1982.
- Moscovici, Serge, *Psihologia socială a relațiilor cu celălalt*, Iași, Editura Polirom, 1998.
- Murphy, Margaret; Mike Levy, "Politeness in Intercultural Email Communication: Australian and Korean Perspectives”, in *Journal of Intercultural Communication*, issue 12, August 2006.
- Neculau, Adrian, coordonator, *Psihologie socială, Aspecte contemporane*, Iași, Ed. Polirom, 1996.
- Niditch, Susan, *Folklore and the Hebrew Bible*, Minneapolis, Fortress Press, 1984.
- Noica, Constantin *27 trepte ale realului*, București, Editura Științifică, 1969.
- Noica, Constantin, „Prospectiv și retrospectiv în umanism”, in *Revista de filozofie*, tomul 20, nr.7, 1973.
- Noica, Constantin, *Creație și frumos în rostirea românească*, București, Ed. Eminescu, 1973.
- Noica, Constantin, *Scrisori despre logica lui Hermes*, București, Editura Cartea Românească, 1986.
- Noica, Constantin, *Trei introduceri la devenirea întru ființă*, București, Editura Univers, 1984.